

KARACAOĞLAN TAPŞIRMALI ŞİİRLERDEKİ UNSURLARA DAYANARAK OZAN'IN GERÇEK YAŞAM ÖYKÜSÜNÜ SAPTAMA ŞANSIMIZ VAR MI?

SITKI SOYLU*

Bir değerli yazarımız, Yunus Emre 'yi "O,ezel anasından ölmek üzere doğmuş bahtiyarlardan biridir" diye tanımlar.

Sevenlerinin gönül dünyasında yüzyıllar boyu yasaya gelen Karacaoğlan da, bu bahtiyardan biri olmalıdır.

Zira O, üç yüz yılı aşkın bir süredir sadece siyasi coğrafyamızı değil, manevi coğrafyamızı da kucaklayan geniş bir dünyada; tazeliği, diriliği ve güncelliğini hiç yitirmemiş, tanınmış, sevilmiş, sahiplenilmiştir.

Bu sevgi ve sahiplenilme yumağı öylesine sarılmış, öylesine öykülerle örülmüş ki; bunlardan arındırıp, gerçek yaşam öyküsünü ortaya çıkarmak neredeyse imkânsız hale gelmiştir.

17.yüzyıl ortamının koşulları içerisinde yetişmiş bir gezginci şairin yaşam öyküsünü, belgelere dayanarak aydınlığa çıkarma şansımız elbette olamazdı.

Rivayetler, yaşayan gelenekler ve nihayet ona maledilen bazı şiirlerdeki maddi unsurlar dışında kaynağımız yok gibidir.

Bu sınırlı kaynaklara dayanarak,bunları yorumlayarak, ilgili olabileceği sanılan başka olgu ve olaylarla bağlantılar kurarak sonuç çıkarmaya yönelik çalışmaların; farklı değerlendirmeleri uzlaştırdığı, ihtimalleri ortadan kaldırdığı ve müşterek bir kabule ulaştığımızı söyleyemiyoruz.

* Araştırmacı-Yazar

Bu arada, Karacaoğlan'm adı etrafında oluşan geleneğin de, onun yaşam öyküsünün ortaya çıkmasını engelleyen bir başka önemli neden olduğunu sanıyorum.

Zira bu gelenek sadece şiirlerin karışması ile sınırlı kalmamış; Karacaoğlan'm yaşam öyküsünün de birlikte harmanlanmasına neden olmuştur.

Araştırmacıları şaşırta, farklı yorumların ortaya çıkmasının belki de en önemli nedenlerinden birisi budur.

Farklı yorum ve yargılara neden olan metinlerdeki katmalardan birkaç örnek vererek, yanlışlıkların kaynağını dikkatlerinize sunmaya çalışacağım.

A)- Hemen bütün metinlerde Karacaoğlan adına kayıtlı olan

İsmail bey yaylasından kalkınca Soğuk sulu
yaylalarım kal demiş Hiç vefa yoğimiş attan
deveden Derde derman olmaz imiş mal demiş.

dörtlüğü ile başlayan koşmanın tapşırma dörtlüğü şöyle bitiyor:

Karacaoğlan derki kolu bağılım Cığerciği aşk
oduyla dağlım Manialıda ben bir Rıdvanoğluyum
Kaplan postu giydiklerim kal demiş.

Görüldüğü gibi tapşırma dörtlüğü bir mekân ve kimlik belirliyor. Bu mekân ve kimlik tayini, birçok araştırmacıyı yanıltmıştır.

Sadettin Nüzhet, Mamah'yı, Kırşehir'in Mecitözü ilçesinin bir köyü olarak belirtmişti.¹

Daha sonra yayınlanan, sözlükle birlikte yer isimleri cetveli veren bütün metinlerde de Mamalı, böyle gösterilmiştir.

Karacaoğlan şiirlerindeki Etnoğrafik ve Topoğrafik unsurların tasnifini veren bir çalışmamızda, biz de aynı kanaati paylaşmış, ilâve olarak Erzurum'un Mamahatun köyünün eski ismi olarak ikinci bir yer ismi vermiştik.²

Bu tespitte bir yanlışlık bulunduğu iddiasını ilk kez, Saim Emirmahmudoğlu ortaya attı.³

Sadettin Nüzhet-Karacaoğlan-Maarif Kitaphanesi/19 ' Sıtkı Soylu-Karacaoğlan-Mut/1974 ' Saim Emirmahmudoğlu-Karacaoğlan üstüne yapılan bazı yanlışlıklar-TFA.sayı

Emirmahmudoğlu, Türk Folklor Araştırmaları dergisinde yayınlanan seri makalesinde; Őirde geçen Mamah'nın bir köy değil, bu adla anılan aŐiret olduğunu, koŐmada adı geçen mazul tımar beyi İsmail Bey ile ilgili olarak Hazine-i evrakta bulunan belgelere dayanarak açıkladı.

Emirmahmudoğlu'na göre de koŐma Karacaoğlan'a aitti, ama anlattığı olayın kendisi ile ilgisi yoktu.

Koşmanın tapşırma drtlğindeki:

Karacaoğlan derki kolu bağlıyım
Mamalıda ben bir Rıdvanoğluyum

ifadesinden Karacaoğlan'ın kimliğini çıkarmanın doğru olamayacağını kanıtlamaya çalıŐtı.

Saim Emirmahmudoğlu'nun bu tespiti ilgi gördü, Karacaoğlan'ın kimliği ile ilgili bir yanlıŐ, hiç değilse o tarihlerde gündemden ıktı.

Őimdi dikkatlerinize sunacağım bir yeni bulgu var. Bu yeni bulguya göre Karacaoğlan'ın sadece Manialı aşiretinden Rıdvanoğlu veya mazul tımar beyi İsmail bey ile değil, bu koşmayla da ilgisinin olmadığı anlaşılıyor.

Bütün toplu metinlerde bu koŐma dört dörtlükten oluŐuyordu.

YaŐar Kemal'in 1949 yılında yaptığı bir derlemede ise, koŐma beŐ dörtlükten oluşuyor ve İsmail adında bir halk Őairine ait.⁴

YaŐar Kemal'in derlemesindeki fazla dörtlük ile farklı olan tapşırma dörtlüğü Şöyle:

Hani benim emmimoğlu Btnm
Göğe direk oldu ttnm Yanı ifte
halayıklı hatunum Top top eyle
zlflerin yol demiş.

İsmail de derki kolu bağlıyım AŞk
elinden yreciği dağlıyım Mamalıda
ben bir Rıdvanoğluyum Ben gidiyom
yalan dünya kal demiş.

Bu yeni durum karŐısında Şöyle bir sonuca varmamız akla yakın geliyor.

- 1 KoŐma Karacaoğlan'a ait değildir. Sözlü taŐımacılıđın tabiatı gereği, bir Şekilde Karacaoğlan'a maledilmiŐtir.

⁴ YaŐar Kemal-Sarı Yapraklı Defterdekiler-Yapı ve Kredi B.Yay./1996

2. Sözcük Manialıdan şeklinde değil, Manialı biçiminde. Yani, hem Karacaoğlana maledilen metinde, hem de İsmail'e ait metinde böyle. Dolayısıyla Manialı aşiretini doğrudan kastetmiyor ve bir meskûn mahalli ifade ediyor.
3. Saim Emirmalımudoğlu'nun yayınladığı (H. 1022) M. 1644 tarihli padişah buyruğunun uygulanması; Karaman beylerbeyi ile Kayseri, Aksaray ve Eyüp ili kadılarında isteniyor. Demek ki buyruk yerine getirilmiş, Manialı aşiretinden bir bölüm Kırşehir bölgesine iskân edilmiş, o dönemde yaygın biçimde uygulandığı şekilde yeni meskûn yere de aşiretin adı verilmiş.
4. 17.yüzyıldaki bu iskanın acısı uzun süre unutulmamış, İsmail Bey'in oğul veya torunlarından olduğu, Rıdvanoğlu lakabıyla da tanınan Âşık İsmail tarafından iskanın acısı bu koşmayla dile getirilmiştir.
5. Karacaoğlan'ın belki de son yıllarına yetişmiş olan bu aşık İsmail'den Sadettin Nüzhet de bahsetmiş, Karacaoğlan'ın üç koşması ile aynı tarzda yazılmış bir koşmasını da vermiştir.⁵

B)- Karacaoğlan ile ilgili ilk derleme niteliğindeki Akşehirli Ahmet Hamdi Efendi'nin 1876 yılındaki gezi notları arasında bulunan, Ozanın yaşam öyküsünden bahseden bölümler ilk defa 1942 yılında Konya Halkevi dergisinde yayınlanmıştı.⁶

Bu notlar birçok araştırmacı tarafından ciddiye alınmış; İlhan Başgöz doktora tezinde kullanmış; Cahit Öztelli, Türk Folklor Araştırmaları dergisinin 103.sayısında (1957) tekrar yayınlamış ve Milliyet yayınları arasında çıkan (1975) Karacaoğlan kitabına da almıştır.

Ahmet Hamdi Efendi'nin Bahçe ilçesinin Varsak köyünden, Sayılızade Mehmet Efendi'den dinleyerek not ettiği rivayetler arasında Sayılıoğlu taşkırmalı bazı şiirler de verilmişti.⁷

Karacaoğlan'ın Sayılıoğullarından olduğunu söyleyen Sayılızade Mehmet efendi; muhtemeldir ki, Sayılıoğlu taşkırmalı şiirlerinde sahibi olmalıdır.

İlhan Başgöz de, California Üniversitesi kitaplığında bulunan bir cönkten, Sayılıoğlu'nun bir semaisini aktarmıştı. Cönkün 19.yüzyılda yazıldığı anlaşılıyor.⁸

Ahmet Hamdi efendinin Sayılızade Mehmet efendiden not ettiği ve Karacaoğlan taşkırmalı koşmanın son dördlüğü şöyle;

⁵ Sadettin Nüzhet-Age.

⁶ Karacaoğlan-İ.Aczi Kendi-Konya Halkevi Der.-Sayı:46/1996

⁷ İlhan Başgöz-Karacaoğlan-Cem Yayını/1977

⁸ Cevdet Paşa- Maruzat -Çağrı Yayını/1980

Karacaoğlan der ki ciğerim dağlı Yerim belli
derler Sayıloğlu Divane gönöl dilbere bağlı Gam
gasavete daldırma beni.

Bu koşmanın tamamı bütün toplu metinlerde üç dörtlükten oluşuyor.

Birinci dörtlük hepsinde aynı. İkinci dörtlük
varyantlarda farklı. Ama üçüncü dörtlük bütün
metinlerde:

Karacaoğlan tutma beni el gibi Akıttım gözümde
yaşı sel gibi Bağçanda açılan gonca gül gibi Dizip al
yanağa soldurma beni. şeklinde.

Sayılzade Mehmet efendinin naklinde, bu tapşırma dörtlüğü ikinci dörtlük olarak
geçiyor ve oldukça da bozuk.

Gel efendim bana kıyma el gibi Akıttım
gözümde yaşı sel gibi Bağçasında gonca gül gibi
Yadele verip yoldurma beni.

Ondan sonra da "Karacaoğlan der ki ciğerim dağlı" dizesi ile başlayan
tapşırma dörtlüğü geliyor.

Sayılzade Mehmet Efendi'nin not ettirdiği şiirlerin hemen tamamında,
Karacaoğlan tekniği ve neşesini bulamıyoruz. Dizelerin kimisi 11'li, kimileri 10,
kimileri ise 9 heceli. Ayrıca, duraklar tutmuyor.

Onun için Karacaoğlan'ın kimliğini belirleyici sağlam kaynak gözü ile
bakamıyoruz.

Ayrıca, bu notlar içinde verilen bilgilerin birbiri ile uyuşmazlığı da, şüpheyle
karşılanmasını gerektirecek nitelikte.

Karacaoğlan'ın babası Kara İlyas'ın Kozan derebeylerinden Hüsam Bey
tarafından tut-kap, yani karatoplama usulüyle askere alınıp bir daha dönmediği,
Karacaoğlan'ın da böyle bir akıbeta uğramamak için terk-i sila ettiği, bir süre sonra
dönüp Taylan yaylasında Zülkadiroğlu Ali Bey'le buluştuğu anlatılıyor.

Kara İlyas'ın Kozanoğlu Hüsam Bey'le ilgisini mi, yoksa Karacaoğlan'ın
Şehsuvaroğlu Ali Bey'le buluşmasını mı doğru kabul edelim?

Bunun ikisinin de tutar yönü yok.

Karacaoğlan, 15-16.yüzyılda bölgenin hakimi olan Zülkadırlı'den Ali Bey'le arkadaşlık ediyor; babası ise 200 yıl sonra bölgede tarih sahnesine çıkan Kozanoğulları tarafından askere almıyor.

İşte aktarılan bilgiler içerisindeki bağdaştırılması imkânsız tutarsızlık nedeni ile, Karacaoğlan'ı Sayıloğullarından gösteren şiiri de şüpheyile karşılamak durumunda kalıyoruz.

Sayılzade Mehmet Efendi'nin, Karacaoğlan ile akrabalığını tescil için, ona atfedilecek bazı şiirler söylemiş olabileceğini düşünüyorum.

C)- Karacaoğlan'm Göğceli olduğunu belirleyen bir rivayet ise, yine bir dörtlüğe dayandırılıyor.

Rivayetin dörtlük üzerine değil, dörtlüğün rivayet üzerine ve rivayeti doğrulamak için çok sonraları söylendiği, dikkatlerden kaçmıştır. Dörtlük şöyle:

Göğceden çıktım çocuktum Feke'ye
geldim ayıktım Kozan'da sıcaktan
bayıktım Karacaoğlan dön yurduna.

Dikkat edilirse dörtlüğü söyleyen şiir tekniğinden yoksun.

Çünkü ilk iki dize 8, son iki dize ise 9 heceli.

Daha da ilginç olanı ise, bu dörtlüğün Cumhuriyet döneminde yaşamış bir şair tarafından söylenmiş olmasıdır.

Çünkü Karacaoğlan'ı bayıltacak kadar sıcak olan Kozan şehrinin adı, Cumhuriyet'e kadar SİS idi.

1865'te Amanos, Gâvur ve Kozan dağlarında asayişli sağlamak üzere bölgeye gelen Fırka-i islahiye, oldukça geniş idari değişiklikler yapmış, Bu arada merkezi SİS olan Kozan mutasarrıflığını kurmuştu.

Mutasarrıflık merkezi olarak SİS adı Cumhuriyet'e kadar sürmüş, ondan sonra mutasarrıflık kaldırılmış, SİS adı Kozan'a çevrilerek Adana vilayetine bağlı bir ilçe haline getirilmiştir.⁹

Kurtuluş Savaşı yıllarında da, bütün kayıtlarda Kozan'm adı SİS olarak geçer.

İskân olayları döneminde yaşamış ve o dönemin acılarını dillendiren Dadadoğlu:

⁹ Vecdi Yarman/Sıtkı Soylu- Karacaoğlan- Yeni Matbaa-Mut/1975

Kalbi mahzun olanların Görek diye
inenlerin Dadaloğlu beylerinin
Sis'tedir oymağı Őimdi,

diyerek yukarıdaki kanaatimizi belgelerken, Traplusgarb'e sürgüne gönderilen Kozanoğlu Ahmet beyin ardından kız kardeŐi tarafından yakılan bir ağıtta da Kozan'm adı SİS olarak geçiyor.

Odasında ağır maŐa Kalk beyim odayı
döŐe Ne durursun Ahmet beyim SİS'e
girdi akif paşa.

Karacaoğlan da Kozan, Őehir adı olarak değil; daha geniş bir coğrafyayı tarif için Kozan Dağı, Kozan eli, Kozan arası biçiminde geçer.

D)- Bir örneği de kendi yanılığımızdan vermek istiyorum. 1975 yılında Vecdi Yarman ile müştereken hazırladığımız, Karacaoğlandan 160 seçmeyi içeren kitabımıza bazı yeni derlenmiŐ Őiirleri de almıŐtık.

O yeni derlenmiŐ Őiirlerden birinde geçen:

Evlerinin önu keskin dereli Soramadım
gelin aslın nereli Uydurmuş gaziyi perçem
sıralı Zülüfü yüzüne morali gelin.

dörtlüğündeki Gazi sözcüğü, kitabın baskıya hazırlandığı sırada gözümüzden kaçmıştır.

Anadolu da ziynet altınları Aziz, ReŐat, Hamid gibi meskukatın namına kesildiği padişah isimleriyle anılır.

Gazi altını ise, Cumhuriyet döneminde çıkarılan Atatürk rölyefli altınların halk dilindeki adıdır.

Öyle anlaşılıyor ki bu dörtlükte, daha doğrusu bu dörtlüğü de içeren Őiirin tamamı Cumhuriyet döneminde yaşayan bir Şair tarafından söylenmiş, ağızdan ağıza dolaŐarak; aşık geleneğinin canlı olarak yaŐadıđı Çukurova bölgesinde Karacaoğlan'a maledilmiŐtir.

Bu yanılmamızı düzeltme ve itiraf etme imkânını, "Karacaoğlan sözlüğü" kitabımın yayını sırasında bulabildim.¹⁰

Yukarıdan beri verebildiğim örnekler gösteriyor ki, Karacaoğlan tapşırma ve şairin yaşam öyküsüyle ilgili ipuçları veren, maddi unsurlar içeren şiirlerin çok dikkatlice incelenmesi gerekiyor.

Özellikle aşık geleneğinin canlı ve yoğun olduğu bölgelerde değindiğim katmalara imkân veren bir ortam oluşuyor.

Başlangıçta belirttiğim Âşık İsmail ile Sayıoğlu hakkında daha geniş bir araştırma yapıldığı takdirde, Karacaoğlan'ın gerçek kimliğine yaklaşmakta, önemli mesafe alacağımızı sanıyorum.

' Sıtkı Soylu-Karacaoğlan Sözlüğü-İçel Valiliği Yayını/1997